

גבולות היחידה: שמות פרק ד' פסוקים י"ח-ל"א

נושא היחידה: שיבת משה ממדין למצרים

מספר שיעורים: 1

כתבה: חיה לואיס

הסבר כללי:

יחידת הוראה זו עוסקת בחזרת משה למצרים - תחילה בפרידה ממשפחתו ומחיו הקודמים, ולאחר מכן בהליכה אל העם. היחידה מחולקת ליחידות פסוקים קצרות.

פתיחה:

נערוך חזרה על הפסוקים הקודמים. ה' מתגלה אל משה בסנה, ולאחר דין ודברים, משה מקבל עליו את השליחות אל פרעה.

נשאל: מה עליו לעשות כעת? מהו הצעד הראשון במילוי השליחות? אילו קשיים עשויים לעמוד בפניו?

נציין כי משה רבנו הוא בעל משפחה, וכי הוא חי כבר שנים ארוכות במדין. כיצד יקבלו בני משפחתו את השינוי הגדול שיחול בחייו?

עיון בפסוקים:

א. נקרא את פסוקים י"ח-כ'

- משה מבקש רשות מיתרו חותנו לעזוב את מדין ולשוב למצרים.

נשאל: מדוע על משה לבקש רשות? והרי הוא אדם מבוגר האחראי לעצמו ולמעשיו?

למדנו כבר על תכונותיו הטובות של משה (התלמידים יציינו: רודף צדק, מסייע לחלשים, עניו). כאן אנו עדים לפן נוסף באישיותו האצילית. בקשת הרשות מיתרו מלמדת על כבוד לחותנו, על הכרת הטוב שלו על כך שדאג לו ואסף אותו לתוך ביתו, ועל התחשבות ברגשותיו.

התלמידים יקראו שוב את פסוק י"ח, ויענו על השאלה: האם משה סיפר ליתרו על כך שעזיבתו למצרים נעשית בשליחות ה'? לא.

נשאל: על איזו תכונה מתכונותיו של משה עשויה עובדה זו ללמד? ענוותנותו הרבה של משה גרמה לו שלא לספר על כך שה' נגלה אליו.

תגובת יתרו: "לך לשלום" מלמדת על גדולתו של יתרו ועל נכונותו "לוותר" על משה כדי שיחזור אל עמו.

- משה, בדבריו ליתרו, מבקש רשות ללכת אל אחיו ולראות "העודם חיים". נבאר את הביטוי: "העודם" = העוד הם? האם הם עדיין חיים? האות ה' הנה ה' השאלה. דוגמאות נוספות: "השומר אחי אנכי?" (בראשית ד', ט'), "השלום לך?" (בראשית כ"ט, ו').

- **התלמידים יסמנו את דברי ה' למשה בעזרת מרכאות: #לך שב מצרים כי מתו- כל האנשים- המבקשים- את נפשך# (פסוק י"ט).**

נשאל: האם זאת התגלות נוספת? האם זהו המשך ההתגלות בסנה? נכון את התלמידים אל מקום ההתגלות – במדין, ממנו ניתן להבין שמדובר בהתגלות נוספת, שהרי ההתגלות בסנה התרחשה במדבר. יש לציין כי ההתגלות הנוספת, בעיתו כה קרוב, מלמדת גם היא על גדולתו של משה ועל מעלת נבואתו.

"כי-מתו, כל-האנשים, המבקשים את-נפשך"¹ - מי הם? התלמידים יזכירו מי רצה להרוג את משה ומדוע (פרעה, בעזרתם של המלשינים העבריים, מיוון שהרג מצרי שהכה יהודי).

ב. נקרא את פסוקים כ"א-כ"ג

בפסוקים אלו מסביר ה' למשה את מהלך שליחותו אל פרעה.

התלמידים יסמנו את דברי ה': #בלכתך לשוב מצרימה- ראה כל המופתים אשר. שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את לבו- ולא ישלח את העם ואמרת- אל פרעה; לך אמר ה'- בני בכרי ישראל/ ואמר אליך- שלח את בני ויעבדני- ותמאן- לשלחו. הנה אנכי הרג את בנך בכרד". משה עודנו במדין, וה' מוסיף ומפרט לו את שלבי המשימה – המופתים שהוא ישים בידו כדי להראותם לפרעה. מובן שאין הכוונה לשלושת האותות שהראה לו בסנה, שכן אלו יועדו אל בני ישראל ולא אל פרעה.

¹ משה רמז על הצלה זו בשם בנו השני – אליעזר: "ושם האחד, אליעזר--כי-אלהי אבי בעזרי, ויצלני מחרב פרעה" (שמות י"ח, ד').

בפסוקים כ"ב-כ"ג, ה' מפרט למשה מה לומר לפרעה. **התלמידים יקראו שוב פסוקים אלו (קריאה דמומה), ויצבעו את הדברים שמשה צריך למסור לפרעה: ו"אמרת, אל-פרעה: כה אמר ה', בני בכרי ישראל. ואמר אליך, שלח את-בני יעבדני, ותמאן, לשלח--הנה אנכי הרג, את-בנך בכרך".**

נשאל: מדוע צריך משה לנקוט בפני פרעה בביטוי "בני בכורי ישראל"?

התלמידים יעלו השערות שונות - אולי כדי להבהיר לפרעה את גודל עוונו בשעבוד בנו הבכור של ה'? אולי האזכור של הבנים הבכורים שיהרגו במכת בכורות, יזכיר לפרעה מהו קשר בין אב לבן, וימחיש לו מה גודל הקשר בין ה' לעמו?

נשים לב לכך שבהתגלות ה' בסנה ניתן למשה פירוט בעיקר על אודות שליחותו אל עם ישראל.

בהתגלות זו, לאחר שמשה חזר למדין ומתכוון לשוב למצרים, ניתן לו פירוט בעיקר על אודות שליחותו אל פרעה.

ג. נקרא את פסוקים כ"ד-כ"ו

נפרש את הביטויים הבאים. התלמידים ינסו לפרשם בעזרת ידע קודם / הקשר / מילון : צר = אבן חדה, ותכרת = חתכה, ותגע לרגליו = השליכה לפני רגליו, מולות = מילה (במובן של ברית מילה), וירף = הרפה – עזב.

התלמידים יקראו שוב את הפסוקים ויתארו את המקרה: ה' מבקש להמית את משה, מכיוון שהוא לא מל את בנו. ציפורה מלה את בנה, ומבטלת את ה'גזרה'².

נסביר את הביטוי 'חתן דמים': היית גורם לחתני (בעלי) למות.

בפסוקים הבאים נראה כי משה מגיע למצרים לבדו. צפורה, אשתו, ובנו, אינם מוזכרים.

נשאל את התלמידים מה, לדעתם, קרה להם? ייתכן שהמילה היא זו שגרמה להם שלא להמשיך בדרך, וייתכן גם שצפורה הגיעה למצרים, אך בשל התעכבותם שם במשך זמן רב, היא החליטה לחזור לאביה (רמב"ן).

נשאל: מי האדם הראשון שמשה צריך לפגוש במצרים? (מי שותפו לשליחות?) אהרון אחיו.

² ייתכן שהתלמידים יעלו את השאלה: במה היה חמור חטאו של משה, עד כדי כך שה' מבקש להמיתו? במקרה זה, נבאר שמשה התלבט לפני היציאה לדרך, לגבי המילה; מצד אחד, הוא רצה לבצע את שליחותו ללכת למצרים, אך מצד שני, הוא היה צריך למול את בנו, וזו סכנה למול אותו ולצאת לדרך ארוכה. אך מכיוון שהגיע למלון שהיה קרוב למצרים, הוא היה יכול למול, מפני שלא נשארה לו דרך ארוכה עד מצרים, ומאחר שהוא התעסק במלון ולא בברית המילה, הוא נענש.

נברר את מעמדו של אהרון; אהרון הוא האח הבכור. נזכיר כי לבכורה חשיבות משמעותית בתורה (היכן למדנו על כך בפרקנו? פסוק כ"ב - "בני בכורי ישראל"). כמו כן, במשך שנים, היו מנותקים משה ואהרון זה מזה. הם חיו במקומות מרוחקים ללא יכולת לתקשר ביניהם. ביום בהיר אחד, מגיח משה לחייו של אהרון, חוזר למצרים, וברגע אחד הוא זוכה לקבל את התפקיד הנעלה ביותר.

נקדים ונשאל את התלמידים על יחסיהם עם אחיהם – האם יש קנאה ביניהם? לו היה אחיהם הקטן מקבל מההורים תפקיד חשוב, איך היו מרגישים? על רקע זה, נשאל: כיצד, לדעתכם, יקבל אהרון את משה?

ד. נקרא את פסוקים כ"ז-כ"ח

נשאל: מי יוצא לקראת מי? מדוע? והרי משה עתיד להגיע למצרים ויוכל לפגוש את אהרון שם? התלמידים יצינו סיבות אפשריות לכך. נוסיף ונציין שעוד בהתגלות בסנה, אמר ה' למשה שכך יהיה: "וגם הנה הוא יצא לקראתך, וראך ושמח בלב" (ד', י"ד). היציאה של אהרון לקבל את פני משה ממחישה הן את השמחה שלו בתפקיד החדש של משה, ואת העובדה שהוא אינו מקנא בו, והן את ההיררכיה ביניהם – אהרון יצא לקבל את פני משה כתלמיד המקבל את פני רבו, כמו שאמר ה': "ואתה תהיה לו לאלהים" (ספורנו).

ה. נקרא את פסוקים כ"ט-ל"א

שליחות משה ואהרון התחלקה לשני חלקים.

מהו החלק הראשון שאותו הם מבצעים? משה ואהרון הולכים לדבר עם זקני העם.

האם בני ישראל מכירים את משה? נזכיר שמשה חוזר למצרים לאחר שנים רבות של שהות במדין. איזה חשש מחששותיו של משה "מופרך" כאן? "והן לא-יאמינו לי, ולא ישמעו בקלי: כי יאמרו, לא-נראה אליך ה'" (ד', א'). העם רואים את האותות, ומאמינים בה' שראה את עוניו ושיבוא להושיעם.

הצעות להמחשה:

א. להמחז דו-שיח:

- בין משה ליתרו, בו משה נפרד מיתרו ומסביר לו את סיבת עזיבתו בדרכים שונות (משה הרי לא חשף את התגלות ה' אליו ואת השליחות שהוטלה עליו).
 - בין צפורה ליתרו אביה, בו היא מצדיקה את משה העוזב את מדין.
 - בין משה לציפורה, בו משכנע משה את ציפורה להצטרף אליו.
- ב. לכתוב מכתב מאחד מזקני ישראל, המתאר את בואם של משה ואהרון. לתאר מה הרגיש כשראה אותם, כיצד הגיב העם, מה היה תוכן דבריהם, איזו תקווה עוררו בהם.

מסרים והפנמה:

- א. הכרת הטוב של משה ליתרו, וההתחשבות ברגשותיו בבקשת הרשות לשוב למצרים.
- ב. דאגתו ואהבתו של ה' לעמו – בפסוקים אלו רואים זאת באופן מוחש בכינוי "בני בכורי ישראל" – זוהי גדולה כפולה: גם בן וגם בכור (בתורה יש חשיבות וקדימות הלכתית לבן הבכור במקומות שונים, כמו: דיני ירושה, בנים בכורים היו מיועדים לכהונה).
- ג. הפרגון של אהרון למשה על קבלת השליחות והתבטלותו כלפיו בכך שיצא לקבל את פניו.
- ד. בני ישראל הם מאמינים בני מאמינים, וכדברי ה' במעמד הסנה, הם ראו את האותות והאמינו במשה.

סיכום:

מה למדנו?

משה נפרד ממשפחתו, מגיע למצרים ונפגש עם אהרון אחיו. הם ממלאים את חלקה הראשון של השליחות – מסירת דברי ה' לעם. העם מאמין. דרך סיפור הדברים, אנו למדים על תכונותיהם של משה ושל אהרון.

לפי חלקי השליחות שעליהם למדנו, מה יהיה הצעד הבא של משה ואהרון?

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

למדנו שטרם חזרתו למצרים, מבקש משה רשות מיתרו חותנו לעזוב. בספר בראשית למדנו על יעקב אבינו, שגם הוא עוזב את חותנו עם משפחתו. אלא שיעקב, בשונה ממשה, אינו נוטל רשות: "וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב, אֶת-לֵב לְבֶן הָאֲרָמִי--עַל-בְּלִי הַגִּיד לוֹ, כִּי בָרַח הוּא" (בראשית, ל"א, כ').

נעמוד על המשותף בין שני המקרים: גם יעקב וגם משה הגיעו לעיר זרה, שניהם ברחו מפני המבקשים להרגם (עשיו / פרעה), נשאו לאישה את בנות יעקב / יתרו, ועבדו אצל חותנם ברעיית צאן. בכל זאת, יעקב נאלץ לברוח, בעוד משה מבקש רשות בצורה מנומסת, ואף מקבל ברכה. מדוע? נזכיר את מעשי לבן, את תחבולותיו ואת רמאותו. יעקב הכיר את חותנו, וידע מה תהיה תגובתו, באם ישאל לרשותו. מכך אנו יכולים להסיק, כי במהלך שנות עבודתו של משה אצל יתרו, הוא התגלה כהגון ואמין, כך שמשה סמך עליו ולא חשש לגשת ולבקש את רשותו לעזוב.

